

Розділ 1

Я завжди підозрював, що географи й самі не знають, що кажуть, коли місце битви при Мунді розташовують в країні пунічних бастулів, поблизу сучасної Монди, на якихось два льє північніше від Марбельї. Що ж до моїх особистих припущень на основі «Bellum Hispaniense», тексту анонімого автора, та ще кількох зачіпок, мною знайдених у чудовій бібліотеці герцога Осуна, то те пам'ятне місце, де Цезар востаннє поставив на кін усе в битві проти захисників республіки, слід шукати в околицях Монтильї. Тож перебуваючи в Андалусії на початку осені 1830 року, я здійснив досить довгу подорож, щоби розвіяти сумніви, котрі в мене ще залишалися. Праця, що її я незабаром опублікую, не залишить, маю надію, жодної більше непевності у свідомості всіх добросовісних археологів. А очікуючи на те, що мое дослідження вирішить нарешті географічну загадку, яка тримає в напрузі всю вчену Європу, я хочу розповісти вам невеличку історію; вона, втім, не впливає на вирішення цікавого питання про місце розташування Мунди взагалі жодним чином.

Я винайняв у Кордові двох коней та з провідником рушив у дорогу без жодного іншого багажу, крім кількох сорочок та «Коментарів» Цезаря. Певного дня, блукаючи верхньою

частиною Каченської рівнини, знесилений втомую та помираючи від спраги, спалений розпеченим сонцем, я саме від усього серця слав до дідька і Цезаря, і синів Помпеєвих, коли помітив трошки збоку від стежки, що мене вела, невеличку зелену галявину, порослу очеретами. Це дало мені зрозуміти, що неподалік є джерело. Коли ж я наблизився, то побачив, що те, що виглядало мені на галявину, виявилося болотом, у якому ховався струмок, котрий утворювався, ймовірно, десь в тісній ущелині між двох відрогів гірського хребта Кабра. Тож я зробив висновок, що піднявшись до витоків струмка, я повинен знайти прісну воду, в якій буде менше п'явок та жаб, а поруч – може, ще й трохи затінку посеред скель. На в'їзді в ущелину мій кінь заіржав, і інший кінь, що його я не бачив, одразу ж відповів йому. Ще й сто кроків не проїхав я ущелиною, як раптом розширившись, вона явила мені щось на кшталт створеного природою циркового шатра, затіненого крутими схилами, що височіли зусбіч. Неможливо було знайти місце, котре б обіцяло мандрівникові більш приємний перепочинок. Біля підніжжя прямовисних скель струмок мчав, булькотів і впадав врешті у невеличку водойму з бережком із білосніжного піску. П'ять чи шість красивих дубів, повсякчас захищених від вітру та зрошуваних джерелом, росли на берегах водойми, створюючи глибокий затінок; і нарешті, довкола озерця

блискуча, м'яка трава виглядала мені схожою на ліжко, краще, ніж я міг знайти в будь-якому готелі на десятки льє навкруги.

Але не мені належала честь бути першовідкривачем цього прекрасного місця. Там уже відпочивав якийсь чоловік, і він, без сумніву, спав, коли я з'явився. Іржання розбудило його, і він підвівся та наблизився до свого коня, котрий скористався тим, що господар заснув, щоби добряче поласувати травою, що росла довкола. Це був молодий чоловік, середній на зріст, але з вигляду міцний і з поглядом гордим та похмурим. Його засмага могла би бути гарною, але під впливом сонця колір його шкіри став навіть темніший за колір його волосся. В одній руці він тримав кріплення недоуздки, а в другій – мідний мушкетон. Мушу зізнатися, спершу мушкетон та суворий вигляд його власника мене дещо вразили; але я більше не вірив у розбійників – стільки разів про них чув, однак так жодного разу й не зустрів. Крім того, я бачив стільки чесних фермерів, котрі озброювалися до зубів, їдучи на базар, що сам лише вигляд вогнепальної зброї не дозволяв мені брати під сумнів порядність незнайомого чоловіка. «Та й зрештою, – запитав я себе, – що загрожує моїм сорочкам і цезаревим "Коментарям"?» Тож я привітав чоловіка з мушкетонем кивком голови, як знайомого, і спитав, чи я часом не перешкодив його сну. Але залишаючи мое

запитання без відповіді, він тільки роздивлявся мене з голови до п'ят; пізніше, ніби залишившись вдоволенням від своєї інспекції, він глянув з такою самою увагою й на мого провідника, котрий саме наблизився. Я бачив, як той зблід і спинився, він був цілком очевидно нажаханий. «Недобра зустріч!» – подумав я. Але обережність негайно змусила мене не виявляти жодних ознак занепокоєння. Я зліз із коня, сказав провідникові його розгнuzдати, а сам, опустившись на коліна коло джерела, занурив у воду голову й руки; а тоді випив добрячий ковток, прямо отак, лежачи на животі, як погані солдати Гедеона*.

Весь цей час я спостерігав за своїм провідником і незнайомим чоловіком. Перший наближався з очевидною неохотою; другий, здавалося, не планував нічого лихого проти нас, тому що знову відпустив свого коня, а свій мушкетон, котрий іще щойно був в горизонтальному положенні, тепер опустив до землі. Не повважавши за потрібне взяти за образу брак уваги, виказаний до моєї персони, я розлігся на траві й невимушено поцікавився в чоловіка з мушкетоном, чи нема в нього часом кресала. Сам я тим часом витягнув

* За тим, як солдати п'ють воду, вождь ізраїльтян Гедеон відбирав собі військо. У Книзі Суддів це описано так: «Хто хлебтатиме воду язиком, як хлебчуть собаки, того поставити окремо; так само й того, хто стане навколiшки, щоб пити». – Примітка перекладачки.

портсигар. Незнайомий чоловік, усе ще мовчки, похапцем поліз до кишені, витяг запальничку і поспішив викресати для мене вогонь. Він очевидно став поводитися більш по-людськи: адже присів навпроти мене, хоча й зброї своєї не полишив. Я закурив, а тоді вибрав найкращу з сигар, котрі в мене zostалися, і запитав чоловіка, чи він курить.

– Так, сеньйоре, – відповів він.

Це були перші слова, котрі він вимовив, я помітив, що він вимовляє не по-андалусійськи*, і зробив з цього висновок, що він теж подорожній, як і я, хоча й абсолютно точно не археолог.

– Ось ця може здатися вам хорошою, – сказав я йому, пропонуючи справжню гаванську сигару вищого ґатунку.

Він кивнув, погоджуючись, припалив свою сигару від моєї, подякував мені ще одним порухом голови і зробив затулянку з видимим виразом неймовірної насолоди.

– Ах, – вигукнув він, повільно випускаючи дим першої затулянки через рот та ніздрі, – як же давно я не курив!

В Іспанії сигара – запропонована й прийнята – встановлює між людьми певні взаємини, в основі яких лежить гостинність, щось подібне на Сході означає розділити

* Андалусійці вимовляють звук s із придином, змішують його з м'якими c та z, котрі іспанці вимовляють радше як англійське th. За самим лише словом «Señor» можна впізнати андалусійця. – Тут і далі, якщо не вказано інше, примітки автора.

хліб та сіль. Мій співрозмовник виявився більш балакучим, аніж я міг би очікувати. Крім того, хоч він і сказав, що мешкає в околицях Монтильї, але на місцевості, як мені здалося, знався досить погано. Він не знав, як називається чудесна долина, де ми перебували; він не міг назвати жодного із навколишніх сіл; врешті-решт, коли я запитав, чи не бачив він поблизу зруйнованих стін, чи широких, з закраїнами, шматків черепиці, чи вирізьблені з каменю брили, він зізнався, що ніколи не звертав уваги на такі речі. Натомість виявилось, що він справжній знавець коней. Мого він розкритикував, що було геть не складно зробити; тоді він оповів мені весь родовід свого коня, що походив зі знаного кордовського заводу: то була благородна тварина, котру, як він стверджував, виснажити було так важко, що якимось він проскакав верхи тридцять льє за день, то галопом, то рессю. Посеред цієї тиради незнайомец раптом затнувся, ніби схопився, отямившись, і розсердився на себе, що розказав забагато. «Річ у тім, що я дуже поспішав до Кордови, – продовжував він, дещо збентежившись. – Мені треба було поклопотатися в суді в одній справі...» Оповідаючи, він подивився на мого провідника Антонію, але той опустив очі. Затінок і джерело так мене зачарували, що я згадав про скибки чудової шинки, котру мої монтильські друзі спакували

в сумку мого провідника. Я звелів їх принести і запросив незнайомця приєднатися до імпровізованого столу. Якщо не кутив він давно, то не їв, як мені здалося, сорок вісім годин щонайменше. Він поглинав їжу, як зголоднілий вовк. Я подумав, що сама доля послала мене бідному чортові. Мій провідник, натомість, їв мало, пив ще менше і не розмовляв зовсім, хоча з початку подорожі здавався мені неабияким базікалом. Присутність нашого гостя, здавалося, бентежила його, їх розділяла певна недовіра, причин якої збагнути я не міг.

Останні крихти хліба та шинки зникли; ми – кожен – викурили по другій сигарі; я звелів провідникові гнущати коней і намірився попрощатися зі своїм новим приятелем, але раптом він запитав мене, де я збираюся ночувати.

Перш ніж я встиг звернути увагу на попереджувальні знаки, що їх подавав мені провідник, я відповів, що ми прямуємо до колиби в Куерво.

– Поганий нічліг для такої людини, як ви, сеньйоре... Я їду туди також, і, якщо дозволите вас супроводжувати, – можемо поїхати разом.

– З неабиякою охотою, – сказав я, сідаючи на коня.

Мій провідник, підтримуючи мені стрем'я, подав мені ще один знак очима. Я відповів, знизавши плечима, ніби